

הדף היומי

מסכת כתובות - דף ט'

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י מדרשית הדף היומי פ"ת
לע"נ גיטל מלכה ע"ה בת הר"ר אשר אנטשיל ז"ל

עיונים על הדף

מדוע יש כח ביד הבעל לאסור את האשה על עצמו?

אמר ר"א, האומר פתח פתוח מצאתי נאמן לאוסרה עליו. מדוע הוא נאמן. ביאר רש"י (ד"ה נאמן לאוסרה), ואע"פ שאין הדבר יכול להתברר אלא על פיו לגבי נפשיה הו' מהימן לשויה עליה חתיכה דאיסורא, אבל להפסידה כתובה לא נאמן.

מבואר בדברי רש"י, שלשיטת ר"א, יש ב' חלקים בדבריו, לגבי האיסור. לגבי הממונות. לגבי האיסור יש לו כח מצד "שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא", היינו, מתייחסים לחתיכה הזו בתורת דבר שבאיסור. וזה נוגע לעצמו, ונאמן על כך. אולם לגבי הממונות שבה להפסידה כתובתה מחמת שזינתה תחתיו. על דבר זה אינו נאמן היות ואין הדבר מתברר אלא ע"פ, ואין כאן ראיה גמורה לגבי הממונות.

אמנם תוס' (ט': ד"ה נאמן) חלקו על רש"י וסברו שאף לשיטת ר"א נאמן להפסידה כתובה. כמו שמבואר בגמ' לקמן שיטת רב יהודה בשם שמואל שנקט בלשונו שנאמן להפסידה כתובה. ונוקטים שאף לאסור על עצמו. אף ר"א נקט שנאמן לאסור ואף להפסיד כתובה. והטעם שנאמן להפסיד כתובה, ביאר רש"י (ט': ד"ה להפסידה) ע"פ הגמ' לקמן שיש חזקה שאין אדם טורח בסעודה ומפסידה. ואם טרח ועשה סעודת נישואין לא יוציא לעז. ואם בא בטענה, נוקטים שאמת דובר, אף על הפסד הכתובה.

מהו הדין שנאמן אדם ב"שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא"? בדבר זה מצאנו ג' שיטות בקדמונים ונביאים בצורת מראה מקום.

דעת הקצוה"ח (סי' ל"ד סק"ד) שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא נאמן מדין הודאת בע"ז, וממילא ילפינן מ"אשר יאמר כי הוא זה" (שמות כ"ב) והוא מדברי רש"י קידושין (סה: ד"ה הודאת בע"ז). ועי' עוד בקצוה"ח סי' פ' סק"ב.

דעת הר"י באסאן (בתשובותיו סי' פ' בסופו) הובאו דבריו בשער המלך (פ"ט מאישות הט"ו) דיש להסתפק האם הוא מטעם נדר ולאו נדר ממש ויעו"ש או דלמא מטעמא דנאמנות. דעת הרב משפט צדק (ח"א סי' סה) הביאו נמי בשעה"מ (שם) דזוהי הוא מטעם נדר ועיין שם מה שעמד בדבריו.

עיין בתרומת הכרי (סי' א' ד"ה ואת אשר נראה) ולמד גדר חדש בדין שאחד"א. אפילו אין לו שום נאמנות. אולם אם טוען שכך זה האמת אסור לו לעבור עליה. ונותן טעם יש להוסיף את דברי רבינו ניסים בהקדמה לש"ס, שכל דבר שהשכל מחייבו מחמת אמיתותו, כלפי המבין הוא כאיסור תורה.

דעת הגאון (הג' לשו"ע אבה"ע סי' ג' סק"א) הביא את סוגית הש"ס כריתות (יב'): אמרו לו אכלת חלב וכו'. וביאר הגאון שנאמן יותר ממאה עדים ע"כ שאינו רוצה להביא חולין לעזרה. וזאת דלא דלמדו אחרים דעד כמה שהוא מכחיש את העדים חסר ב"ידיעה" הנצרכת לקרבן. אלא שאחד"א דהוי חולין לעזרה ונאמנותו יותר ממאה עדים.

עיין היטב בשעה"מ (אישות פ"ט הט"ו) מה שהקשה על הדעות דס"ל דהוי נדר. כמו"כ עיין בנב"ו (תנינא אבה"ע סי' כג) שקרא תגר נגד האומרים דהוי נדר. כמו"כ במהרי"ט (ח"ג אבה"ע סי' א' ד"ה ולא תימא) דחה את האומרים דהוי מטעם נדר. ובדבריו (ח"א סי' צ"ב) הובא בשעה"מ (שם) עצמו כשני עדים, וכבר עמד ע"כ בפרי יצחק (ח"ב סי' לח) דמהרי"ט חזר בו כאמור לעיל.

הגרש"י שקאפ (חי' כתובות סי' ז') וכן הגר"א (קוב"ש כתובות או' נ"ח) הוכיחו מדברי הגר"א (תוס' משניות פ"ב דכתובות או' כא' וכן כתובות כ"ב: על דברי התו"י ד"ה תריהו) דסבר דהוא מטעם נדר. ויש לדון.

ועיין עוד בקנה"ת לכתובות ושם בהגרש"י שקאפ דיש לדון אף מטעם נדר ואף מטעם נאמנות.

פ"פ מצאתי שיהא נדון מטעם ספק סוטה עיין באחיעזר (ח"א סי' ז' או' ח') דתלה בנידון אי הוי נדר או נאמנות ועיי"ש.

עיין בחמדת שלמה (יו"ד סי' כט' וחידושי ליבמות מז'). פעמים שנאמן מדין שאחד"א בתורת בעלות שע"א נאמן במה שתחת ידו. ועיי"ש במה שביאר בתוס' יבמות (מז: ד"ה נאמן) שנאמן על עצמו ולא על בניו פוסל את עצמו בבת ישראל. ואם בא על בת כהן לא פסלה. ולכאור' תיקשי ה"ה גבי בת ישראל אינו נאמן – אלא תורת בעלים על עצמו. עפ"ז בכ"מ הוא שויה אנפשיה והכא שויה נפשיה וכו' ועיין שו"ת בית מאיר (החדש) סי' יב'. ועיין ע"כ בהגר"ח שמואלביץ על קידושין. (שערי חיים קידושין סי' ל' או' ו')

ואפשר נמי, בשיטת"ק (כתובות ט'. ד"ה נאמן) כתב וז"ל וכו' ואע"ג דהיא מותרת לו מדינא ה"ל כאוסר עליו דבר המותר. עכ"ל. נראה לפום ריהטא מלשונו דסבר דהוי נדר דלשון (לאסור דבר המותר" מ"צאנו בנדרים.

האם יכול לחזור בו מאיסורו ע"י שמברר מדוע אסר (אמתלא)?

בפרשת תולדות ואמרת התורה, "וישקף אבימלך מלך פלישתים בעד החלון וירא והנה יצחק מצחק את רבקה אשתו ויקרא אבימלך ליצחק ויאמר אך הנה אשתך הוא ואיר אמת אחתי הוא ויאמר אליו יצחק כי אמרתי פו' אמות עליה

ויאמר אבימלך מה זאת עשית לנו כמעט שכב אחד העם את אשתך והבאת עלינו אשם (בראשית כ"ו ח'-י')

והנה בזאת הפרשה צריך תלמוד אבימלך שראה את יצחק מצחק ביאר רש"י שראהו שמשם מיטתו. (ומה הראיה מלשון מצחק. עי' בשפת"ח שנקט דמשמע לשון אישות. ובודאי שלא ראהו משמש כי איך יתכן לאותו צדיק להניח החלון פתוח אלא זהו וישקף ולא יורא מחמת החלון שהיה סגור הבין אבימלך. ועי' עוד באוה"ח הק'. אולם בבבב"ט וברשב"ם שהביאו ראיות שלשון מצחק הוא לשון אשת איש ויעוין). וא"כ לאחר שהגיע יצחק אבינו לגרר ואמר לאנשי המקום "אחותי היא" (כו', ז') א"כ לאחר שאסר עצמו ברבקה לפי שבנ"ח מוזרה על אחותו א"כ מהי"ת יכל לנהוג בה מנהגי אישות. וביותר הק' בפרדס יוסף הא בנ"ח נהרג ע"ד פ' אחד וסוקלין ושורפין על החזקות א"כ אבימלך מדינא היה יכול לדון את יצחק. ודומי' דהא עורר במשך חכמה. ונהי' שליצחק היה אמתלא כמבואר פ' אמות עליה אולם יש לעיין בדין אמתלא בשו"י אנפשיה.

והנה בשו"ת הרמ"א (סי' ב') דן באמרה לאנשים טמאה אני בהסכמת בעלה, האם בעלה מותר בה. וזן בהרחבה בנידון, האם יש היתר כאשר יש אמתלא. והוכיח מהחזקה בשכנותיה, בעלה לוקה עליה. וממילא שמעינן שהיא אינה לוקה, מאחר והיא יודעת את האמת, ולדבריה יש אמתלא. וכן יצא לחדש הא דסוקלין ושורפין על החזקות הוא רק בכה"ג שאין אמתלא, דאי היה אמתלא שמה עליה אחותי היא ושמש עמה בסתר שנאמר וישקף אבימלך בעד החלון הנה אע"פ שהחזקה לכולם באחותו מ"מ היה מותר לשמש עמה אע"ג דאחותו אסורה לבני נח כידוע מדבריהם ז"ל (ואם כן היה לו לאבימלך להוכיח את יצחק על זה או לענוש על הדבר, ומדנסתפק באמתלתו ודאי התנצל יצחק נגדו דמאחר שיש לו אמתלא וכונה ראוי להיות נאמן על הדבר וק"ל). אלא ש"מ דמאחר דהוי ליה אמתלא כמו שאמר כי אמרתי רק אין יראת אלהים במקום הזה דהוי שרי. (ודבר פלא דזה הפסוק נאמר באברהם וביצחק רק נאמר כי אמרתי פ' אמות עליה. ועמד בה כבר בכלי חמדה) (ויש להאריך בנושא זה אולם אכמ"ל)

סיכום הדף

נושא היום: נאמנות הבעל לאסור ולהפסיד כתובה.

הטוען טענת בתולים ואומר פתח פתוח מצאתי, **אמר ר"א**, שנאמן לאוסרה עליו. אע"פ שזה ספק ספיקא, ספק תחתיו, אפילו אם תחתיו ספק באונס. אולם מדובר באופן שיש ספק אחד, **א**, אשת כהן שנאסרת על בעלה אף באונס. **ב**, אשת ישראל שקידשה אביה בעודה קטנה פחותה מבת ג' ויום אחד בודאי זינתה תחתיו. **ואף שכבר למדנו** שאדם נאמן לאסור אשה על עצמו, **אולם קמ"ל** שאע"פ שיש לומר שאינו בקיא האם מצא פתח פתוח ולא יהיה נאמן, קמ"ל.

למסקנת הגמ', ר"א אמר אשה נאסרת על בעלה, **א**, כאשר יש קינוי וסתירה, אף בעד אחד. **ב**, כאשר אין קינוי וסתירה, דווקא בעדים. **ג**, כאשר אומר פתח פתוח נאמן לגבי עצמו כשני עדים, ונאסרת.

במעשה דוד המלך עם בת שבע אשת אוריה. בת שבע הייתה אשת אוריה החיתי ובא עליה דוד במלחמה. ואח"כ מת אוריה במלחמה ונשאה דוד. **בהו"א הבינו** שאשה נאסרת על בעלה ע"י קינוי וסתירה כמו במעשה של אוריה. **אולם דחתה הגמ'**, שאוריה לא קינא לה. ולא נאסרה. **ודנו מדוע** באמת לא נאסרה (לרש"י הנידון, שהרי ידעו הרבה עדים על דוד שבא על בת שבע. לתוס', דוד עצמו איך נשאה הרי אם נאסרה על הבעל ועל הבעל איך לקחה אותו צדיק). **ביארה הגמ'**, **א**, לא נאסרה היות ודוד היה מלך ומוגדר כאונס. (עי' חשק שלמה כאן) **ב**, אוריה הפקיד גט כדן כל היוצא למלחמות בית דוד גט כריתות כותב לאשתו. ולמעשה מת, א"כ התברר שדוד בא על הפנויה.

אבי, מברר את המשנה "בתולה נישאת ליום הרביעי" כדי שיטען טענת בתולים ולא תתקרב דעתו, וטענתו לאוסרה ע"י טענת בתולים. **מכאן** שיש כל לבעל לאוסרה בטענת פתח פתוח. **זוחה הגמ'**, שהוא טוען טענת דמים, היינו, לעולם בפתח פתוח אינו נאמן היות ואינו בקיא. **אולם** על טענת דמים נאמן שהרי מציאות שלפניו שלא מצא דם.

אמר רב יהודה בשם שמואל, מלבד מה שנאמן לאוסרה עליו, נאמן בטענת פתח פתוח אף להפסידה כתובה. **הבין רב יוסף**, שדבר זה כבר למדנו ממה שאמרו שביהודה אינו יכול לטעון טענת בתולים מפני שמתייחד עמה. אולם בגליל נאמן. **והנידון** הוא להפסד כתובה. בתולה אם הגידון כלפי האיסור. אף ביהודה יכול לאוסרה עליו. **זוחה הגמ'**, שמדובר שטוען טענת דמים, ומוכיח שלא היה דמים ורק אז נאמן להפסיד כתובה. אולם על טענת פתח פתוח אינו יכול להפסידה.